

CASTELLS CATALANS

Nom del castell: Guissona

Data de construcció: segle XI

Municipi: Guissona

Comarca: Segarra

Altitud: 484 m

Coordenades: E 357851.5, N 4627476 (ED50 UTM 31N). Longitud: 01° 17' 17.7" Latitud: 41° 47' 04.4" (ETRS89 Geodèsiques)

Com arribar-hi: vila situada entre Cervera i Ponts.

L'antiguitat remota de Guissona no ha deixat d'oferir punts polèmics, car algun erudit ha pretès d'identificar amb Guissona la ibèrica «Aeso», mentre que l'opinió d'arqueòlegs actuals l'aprecien com la «lesso» de les *Taules de Ptolomeu*, reservant per a Isona aquell nom. Del que hom no pot dubtar, en tot cas, és que l'indret gaudia ja de predicament durant l'època romana, puix que esdevingué capçalera del «Municipium lessonensis», categoria de municipi que a la Catalunya occidental només tingueren Lleida, Isona i Segarra. A Guissona —escriu Lara-Peinado— «hi ha restes d'una porta romana, encara amb els seus carreus originals, coixinats, entre dues torres quadrades, amb modificacions medievals posteriors. També són visibles fragments de muralles, pertanyents, per la seva cronologia, al Baix Imperi». Per nombroses troballes arqueològiques, verificades a Guissona mateix o ben a la vora, els investigadors poden ressaltar l'auge assolit pel paratge durant els temps romans.

GUISSONA

Veiem expressada una opinió contradictòria, respecte a Guissona en l'època sarraïna: mentre que el Diccionario ... Madoz (IX; Madrid, 1847) indica, textualment, que Guissona «se supone haber sido destruida en la invasión sarracénica y repoblada por Borrell, conde de Barcelona», altri —Ceferí Rocafort— manifesta que «a través de la dominació alarb, Guissona degué conservar la seva preponderància sobre els altres pobles de la comarca».

La reconquesta cristiana de Guissona —llegim al·lusió a la vila i al castell— anà a càrrec del bisbe d'Urgell (sant) Ermengol. L'acció reconqueridora va ésser duta a terme poc abans de l'any 1024, vers el 1016 en opinió del P. Sanahuja. L'historiador Lladonosa explica que vers el quinquenni 1020-1024 el bisbe Ermengol havia ja organitzat la part superior de la Ribera de Sió, amb Guissona com a centre natural i punt de conjunció dels comtats de Barcelona i d'Urgell, enmig de terres despoblades i amb restes d'antigues construccions visigòtiques i romanes. És molt probable —afegeix— que en aquest extens territori persistís en bona part població mossàrab en contacte assidu amb els cristians del nord. Guissona s'anirà desenvolupant, sobretot a partir de l'any 1035, en ésser colonitzada la riba del Llobregós, sobre Oliola, i fins al seu desguàs a Ponts.

L'any 1099 tingué efecte la solemne consagració de l'església de Guissona, per (sant) Ot, bisbe de la Seu, assistit pels bisbes de Barcelona i Roda. Entre els nombrosos llocs que són al·ludits en l'acta, consten els pobles de Fluvià, Tapioles i Rubiol —actualment, desapareguts— i «Guarda si veniunt». El comte Ermengol d'Urgell subscriuí l'acta.

Com que Guissona, amb el seu extens terme, fou sempre propietat de la mitra i, per tant, després de l'allunyament del perill sarraí, no ens representa, castellívolament parlant, uns altres trets característics que els que ja consignarem, passem a referir-nos al desaparegut lloc de Fluvià. Entenguí's que, a

continuació, traduïm, majoritàriament, notícies escrites pel doctor Eduard Camps i Cava, de Guissona. El senyor de Fluvià —el 1099 ho era Ramon Bernat de Fluvià—, per raó del seu predomini durant els segles XI i XII, pot ésser considerat com el senyor feudal de la Plana de Guissona. Fluvià, en temps de la reconquesta, va restar adscrit al comtat de Barcelona, bé que s'hi fa vistent, amb posterioritat, la figura senyorial eminent del comte d'Urgell. A mitjans de la dotzena centúria, la família Fluvià gaudia de moltes possessions en aquest sector de la Segarra, si bé pel testament de Bernat de Fluvià, del novembre del 1172, la potencialitat senyorial n'esdevingué minvada, a causa de la divisió territorial entre els fills.

Guillem de Fluvià, d'acord amb la seva segona muller (Berenguera) i amb el consentiment del bisbe (Pere) i del capítol d'Urgell, el novembre del 1223 vengué al prior i a la canònica de Guissona els drets que li eren propis damunt el castell i la vila guissonenca, la qual cosa denota, evidentment, que havien prosseguit alguns drets sobre Guissona en mans particulars. Potser com a fet de castlania.

Vers el segle XIV el poble de Fluvià, amb el seu castell o torre, començà a esllanguir-se i en el fogatjament del 1365-1370, dins la vegueria de Cervera, hi consten 35 llocs a Fluvià i Tapioles i al «Loch de Guissona», qui és del dit Bisbe (d'Urgell) hi consten 134 focs.

Els dos darrers senyors que, aquí vinculats, dugueren el cognom o locatiu de Fluvià foren Arnau Bernat de Fluvià i el seu fill Guillem; mort el pare, Guillem de Fluvià sucumbí també. Ens preguntem si moririen a conseqüència de la pesta del 1348. La germana d'en Guillem de Fluvià —finat jove i sense successió—, Blanca de Fluvià, en fer-se càrrec del senyoriu de Fluvià, era casada amb Berenguer Sacosta, senyor de la Figuera (de l'actual municipi de Vilanova de l'Aguda), i, segons Camps, l'any 1380 aquest matrimoni posà en venda el senyoriu de Tapioles, el qual no trigà a ésser adquirit per la universitat de Guissona. Encara, però, en el fogatjament que reupem del 1381 apareixen, amb 22 focs, «Fluvià e Tapioles: den Berenguer Ça Costa, donzell».

No deixa de cridar-nos l'atenció que també, respecte a l'abans recordat fogatjament del 1365-1370, Guissona hagi experimentat una notable minva d'habitants: «Guissona: del bisbe Durgell, 70 fochs». Després de vendre's Tapioles, Berenguer Sacosta i muller, més llur fill Galceran, necessitats de diners, anunciaren, el 1383, que també posaven a la venda el castell i el senyoriu de Fluvià. La universitat de Guissona volgué, llavors, procedir-ne també a l'adquisició —a la vegada, per acabar els conflictes que havien sorgit entre Guissona i Fluvià—, però, impotent per a realitzar tota sola la compra, s'associà amb el capítol de canonges de Guissona i amb les universitats de Torrefeta, Ossó de Sió i del mateix poble de Fluvià. Aquestes cinc entitats acudiren a la compra, pel preu de 170 mil sous barcelonesos. L'operació fou iniciada pràcticament el setembre del mateix any 1383, però l'escriptura definitiva de la venda no tingué lloc fins al 31 de gener de sis anys després, a Sanaüja. El 31 de març del 1386, a Saragossa, va determinar-se, a instàncies del bisbe d'Urgell (Berenguer d'Erill), que el lloc

de Fluvià no seria venut ni empenyorat; la concessió va ésser obtinguda amb el pagament de 18.500 sous.

L'octubre del 1416, un altre bisbe d'Urgell compra, per 15.000 sous barcelonesos, a carta de gràcia, la jurisdicció criminal en el poble de Fluvià i el seu terme i el 19 de març del 1420 el procurador reial en dóna la possessió, pertocant la jurisdicció criminal, al representant del bisbe d'Urgell i al batlle de Guissona. Havia cessat, ja, doncs, l'ombra senyorial de la família Fluvià.

A la vila de Guissona, el 1462, «amb motiu de la guerra del comte de Foix, hi entra lo mariscal de França senyor d'Orbal» i aleshores es comenta que «la construcció més interessant que posseeix Guissona és a un quilòmetre al NE., al punt on hi havia el lloc de Fluvià, avui desaparegut, i que conserva encara el nom aplicat a tota aquella partida de terme».

L'any 1505, el bisbe Pere de Cardona, desitjós d'adjuntar a la jurisdicció criminal que tenia sobre Fluvià els altres drets de senyoriu, proposà l'adquisició dels drets que hi tenia la universitat de Guissona, i així va obtenir-ho, però amb les condicions que s'ensorrés el poble, església i castell, no permetent poblar

altra vegada dit territori ni aixecar-hi *casa forta alguna* i que el bisbe, per a ell i els seus successors, construís una *casa de plaher*. D'aquesta casa, actualment sols en podem observar les despulles, i prova que ja aleshores es dubtava que fos exclusivament de plaer, que sempre més se l'ha coneguda per *obra de Fluvià*. Aquí foren traslladades les imatges de Santa Llúcia i de Sant Blai, que es veneraven en la vella església i d'aquí ve el popular nom de «Santa Llúcia», amb que encara se l'assenyala. La construcció degué durar de 1505 a 1514, en què el bisbe Cardona passà a ocupar la cadira metropolitana de Tarragona. Hom dubta de la clàusula que els de Guissona haurien imposat al bisbe, en vendre-li els drets de Fluvià, d'eliminar aquest poble.

L'excursionista Josep Salvany estima que l'*Obra de Fluvià* «devia ésser obra d'un genial i modernitzat arquitecte». El cert és, però, que, com diu l'aforisme popular de Guissona: «L'Obra de Fluvià va començar-se i no es va acabar». Avui, aflora la pregunta: ¿que és l'Obra de Fluvià? Un manuscrit antic, conservat en l'arxiu de la família guissonenca Cava, diu textualment: «Bajo pretexto de Casa de recreo, empezó Don Pedro de Cardona de obrar de piedra y canto una casa muy principal, cuadrada, con un patio en el centro, de quatro divisiones y una Iglesia y hasta el primer piso está todo cubierto. y delante de la Puerta principal de la casa hay un patio cerrado y un gran aljibe dentro de él...».

Veiem computats per a Guissona els focs següents: 143 focs, l'any 1497; 191, el 1515; i 193, el 1553. Ja per aqueixos darrers temps deixà de sonar el nom del poble de Fluvià com a entitat habitada i l'«Obra de Fluvià» sofrí els efectes de la guerra napoleònica.

Respecte a Guissona, explica el Diccionario Madoz (IX; Madrid, 1847): «La casa de Ayunt. fué demolida en 1828 por amenazar ruina, sin que desde aquella época se haya tratado de levantar otro edificio que le sustituya, así como la cárcel pública que también se derribó en 1840, y era una torre de bastante antigüedad». Val a dir que el mateix Diccionario, en referir-se a l'«Obra de Fluvià», a la que denomina «ruinas de un suntuoso palacio

episcopal», li atribueix «remota antigüedad».

A les «250 casas de regular altura» que troba a Guissona el Diccionario Madoz, el baró de Maldà permet de confrontar, de mitja centúria abans: «La mencionada vila de Guissona és medianament gran en casería ... Queda Guissona situada en planura, pero, no obstant poderse dilatar la vista, lo recinto de la vila és més trist que alegre, a causa de la estrechez de alguns carrers. per sas voladas y casas vellas... Las iglesias, dintre de la vila, són la Collegiata, que de present se fa nova, servintse los Srs. canonges, que seran alguns deu o dotze

interinament, de la capella de Nostra Senyora del claustro, una de las de la collegiata. Al devant hi ha una plaza regular ab voltas, y la de frente de la nava portalada de la iglesia és casa Josa, pertanyent als Srs. de Eril». Més coses diu de Guissona el baró de Maldà, amb el seu llenguatge pintoresc, però entrariem en un terreny massa distint del que tenim proposat.

Nota: la major part de l'escrit ha estat extret del Volum VI de l'obra sobre els *Castells Catalans* publicada per l'editor Rafael Dalmau l'any 1979.

Jordi Gironès i Vilardebò
abril de 2010

